BARIŞ VE ÇATIŞMA ARASINDA: TÜRKİYE VE ORTADOĞU'DA KÜRT DÜNYASINI ANLAMLANDIRMAK

ŞUBAT-MAYIS 2016
DİYARBAKIR-ŞANLIURFA-MARDİN-ERBİL
SAHA ARAŞTIRMASI RAPORU

Dr. Serhun Al
İzmir Ekonomi Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

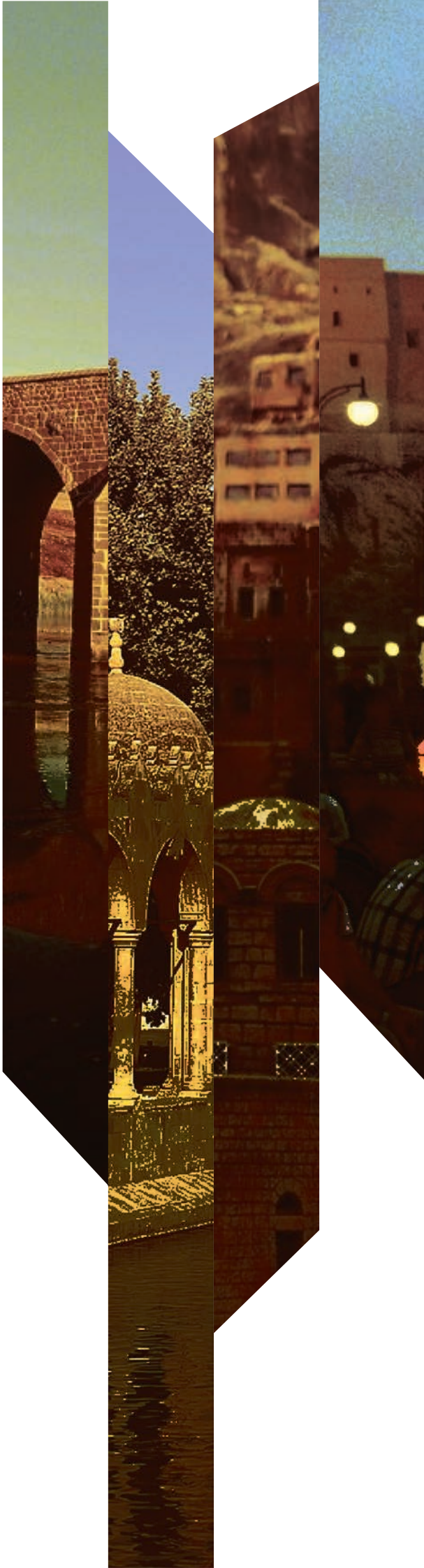

İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ

İÇİNDEKİLER

Yazar Hakkında 2

Önsöz ve Teşekkür 3

Özet 4

Abstract 5

1.Giriş 6

2. Amaç, Metodoloji ve Sorular 7

3. Bölgedeki Genel Durum 9

4. Kürt Dünyasında Aktörler, Siyasal Akımlar, İttifaklar ve Çatışmalar 13

5. Çözüm Süreci ve Sonrası: Algılar ve Beklentiler 21

6. Şehir Çatışmaları, Duygusal Kopuş Meselesi ve Kürt Sosyolojisi 30

7. Irak Kürdistan'ından PKK-Ankara Çatışmasına Bakış 36

8. Sonuç 40

EK1: Yapılan Seyahatler 44

EK2: Yapılan Görüşmeler 45

Yazar Hakkında

Serhun Al, lisans derecelerini 2006 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde İktisat ve Uluslararası İlişkiler alanlarından aldı. Yüksek lisansını 2009 yılında Amerika'nın Marshall Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi alanında tamamladı. Doktorasını ise 2015 yılında Amerika'nın Utah Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi alanında yaptı. Doktora tezini Tanzimat döneminden günümüz Türkiye'sine kadar devlet-kimlik eksenindeki dönüşümler/ reformlar ve bu reformların genel sebepleri üzerine yazdı. Yazarın Türk ve Kürt milliyetçiği, PKK ve milli kimlik üzerine ulusal ve uluslararası alanda yayınlanmış çeşitli makaleleri ve yazıları bulunmaktadır.

Önsöz ve Teşekkür

İlk temelleri 2009 yılında demokratik açılım adıyla atılan ve toplumun önemli bir bölümünün büyük umutlar bağladığı ve beklentilerin yüksek olduğu PKK ve Türkiye arasındaki çatışmasızlık ve çözüm süreci dönemi, Temmuz 2015'ten sonra yerini çatışmalı bir sürece bıraktı. Fakat bu kez 1990'lardan farklı olarak çatışmalar kırsal alandan ziyade şehir merkezlerinde gerçekleşmeye başladı. Deyim yerindeyse şehirlerdeki sivil halk çatışmaların ortasında kaldı. Ciddi mağduriyetler yaşandı ve yaşanmaya devam ediyor. Bölgeden ölüm haberleri gelmeye devam ediyor. Bölge insanının çözüm sürecinde yaşadığı normalleşme ve kalıcı barışın tesisine yönelik umutlarının yüksek olduğu bir zamanda yaşanan bu ani ve travmatik kırılmayı, bölge insanının nasıl yorumlayıp - algıladığı bu saha araştırmasının temel sorusunu oluşturmuştur.

Bu kapsamda, tek taraflı ve günlük siyasi çekişmelerin ve söylemlerin ötesine geçebilmek için farklı siyasi grupların, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer toplumsal kesimlerin bölgedeki kanaat önderleriyle ve yerel halktan insanlarla görüşmeler yapılmıştır. Yorum ve analizden daha çok durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile ilgili tüm sorumluluk şahsıma aittir ve bu raporda ortaya çıkan sonuçlar bağlı bulunduğum kurum olan İzmir Ekonomi Üniversitesi'nin görüşlerini yansıtmamaktadır. Ayrıca bu raporda ortaya çıkan genel tabloya mülakat yapılan kişilerden her birinin katıldığı sonucu çıkarılmamalıdır. Tüm soru ve geri bildirimler için benimle bağlantıya geçilebilir.

Bölgede saha araştırmasının farklı süreçlerinde bana yardımcı olan
Halit Tunç, Bekir Halhalli, İbrahim Sincar, Seval Bektaş, Alan Hali,
Özgür Ayaydın, Barzan Jawher, Peregrine Schwartz-Shea, Şaban Kardaş,
İlhan Küçükaydın, Mehmet Araz, Sedat Araz, Vedat Koçal, Ramazan Tunç,
Emel Elif Tuğdar ve Yunus Emre Karakaya'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Saygılarımla,
Serhun Al

serhun.al@ieu.edu.tr
Mayıs 2016

Özet

Bu rapor çözüm sürecinin 2015 Temmuz'dan sonra bozulması ile Güneydoğu'da başlayan PKK ve Türkiye arasındaki yoğun şehir çatışmalarına bizzat çatışmaların ortasında kalan bölge insanının nasıl yaklaştığı ve algıladığı sorusuna cevap aramaktadır. Bu soruya cevap ararken Ortadoğu'daki Kürt dünyasını da (özellikle Irak ve Suriye) dikkate alarak bölgede yaşanan gelişmeleri daha geniş bir perspektiften ele almaya çalışmaktadır. Bu kapsamda Şubat-Mayıs 2016 tarihleri arasında Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Ankara ve Erbil'e saha araştırması sebebiyle çeşitli seyahatler gerçekleştirilmiştir. Farklı toplumsal ve siyasal kesimlerin temsilcilerinden 55 kişi ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Yerel halktan insanlarla yapılan serbest görüşmeler de eklendiğinde toplamda 100'e yakın kişi ile görüşülmüştür. Genel olarak çözüm sürecindeki siyasi, ekonomik ve fiziksel şartlar ciddi şekilde bölge halkı tarafından aranır ve özlemle anılırken, eski yanlışlardan ders çıkarılarak yeni bir çözüm sürecinin talebi farklı toplumsal kesimler tarafından dile getirildiği gözlemlendi. PKK'nın şehir savaşlarına girmesi halk tarafından onay bulmazken, devletin sert cevabı da sivil halkı zarara uğratabilecek derecede orantısız güç kullanımı olarak algılanmaktadır.

Between Peace and Conflict:
Making Sense of the Kurdish World in Turkey and the Middle East

February-May 2016
Diyarbakir-Sanliurfa-Mardin-Erbil
Field Research Report

Abstract

Based on an extensive field research between February and May 2016, this report seeks to shed light on the approaches and perceptions of local citizens toward recent urban conflict and violence between the Kurdistan Workers' Party (PKK) and the Turkish state in southeastern Turkey after the peace process ended in July 2015. In order to provide a broader perspective and comprehensive understanding, the report especially takes the Kurdish World and contemporary Kurdish affairs in the Middle East (particularly Iraq and Syria) into account. By doing this, the restart of the violence between the PKK and Turkey can be put into specific regional context. For this purpose, the author has conducted 55 in-depth semi-structured interviews with various representatives of political groups, NGOs, government officials, academics and journalists in the cities of Diyarbakir, Sanliurfa, Mardin and Erbil (Iraq). Along with unstructured interviews with local citizens, total number of interviews is close to 100. In general, local people expressed their appreciation and yearning for the peace process until July 2015 and expressed their expectation for a new process without making the same mistakes in the previous one. While local people articulated that they did not approve the PKK's strategy of urban warfare, Turkish state's heavy military response was conveyed as a use of disproportionate force.

[1] Although the report is in Turkish, the English-speaking audience can contact the author at serhun.al@ieu.edu.tr for further information.

1. GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gerek Balkanlar'da gerekse Ortadoğu Arap coğrafyasında yoğunlaşarak artan milliyetçilik ve uluslaşma hareketleri sonucunda hem toprak kayıplarına uğramıştı hem de devlet ekseninde kimlik krizine girmişti. Özellikle Tanzimat Reformları (1839-1876) süresince kurumsal ve yasal altyapısı hazırlanmaya çalışılan ve devletin resmi ideolojisi haline gelen "Osmanlıcılık" yaklaşımıyla imparatorluğun farklı etnik ve dini grupları Osmanlı üst kimliği çatısı altında bir arada tutulmak istenmişti. İdeal anlamda Osmanlıcılık çokluk içinde birliği (e pluribus unum) amaçlamasına rağmen hem iç hem de uluslararası faktörlerin getirdiği şartlar ile zamanın ruhuna uymakta zorlanmıştı ve imparatorluktan ulus-devlete geçiş kaçınılmaz olmuştu. Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkiye Cumhuriyeti'ne dönüştüğü bu süreçte devletin kimliği "çokluk içinde birlik" ilkesinden ziyade tekillik üzerine kurulan ve farklılıklardan ziyade tek-tip vatandaşlık ekseninde kavramsallaştırılan "Türklük" üzerine inşa edilmişti. Cumhuriyetin kurucu elitleri Türk kimliğini salt ve dar anlamda kan bağı ve etnik bir kimlik üzerine kurmamış olsa da[2], zaman içerisinde Türklük kimliğinin hem içeriği hem de kendisi değişime uğradı.

Özellikle son 30 yıl içerisinde Türkiye'de siyasal İslam hareketinin öncüleri Türk kimliğinin seküler eksenini dönüştürme misyonu üstlenirken, ana akım Kürt hareketi de Türk kimliğinin vatandaşlık eksenli üst-kimlik iddiasına karşı-argüman geliştirme misyonunu üstlendiler. Bu perspektiften bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti 92 yıllık ulus-devletleşme sürecini devlet-toplum-kimlik ekseninde uyum yakalamaya çalışmasının sancılarıyla beraber yaşadığı söylenebilir. Bugün bazı çevrelerin Güneydoğu sorunu (sosyo-ekonomik eksenli perspektif), bazı çevrelerin Kürt sorunu (kimlik eksenli perspektif) ve bazı çevrelerin ise salt terör sorunu (güvenlik eksenli perspektif) olarak nitelendirdiği mesele Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devletleşme sürecini tamamlayamamasının ve devlet-toplum-kimlik eksenli doku uyuşmazlıklarının kısmi de olsa dışa vurumu, yansıması, ve sonucudur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin önümüzdeki orta ve uzun vadede devlet-toplum-kimlik uyumunu yakalaması bir zorunluluk arz etmektedir.

[2]Örneğin, Şener Aktürk devletin Türklük politikasını gayri-etnik (anti-ethnic) olarak tanımlıyor. Fakat hem devlet elitlerinin hem de toplumun gözünde Türklüğün ne anlam ifade ettiği yer, zaman ve siyasal konjenktore göre değişim gösterebiliyordu. Bakınız: Şener Aktürk (2015). Almanya, Rusya ve Türkiye'de Etnisite Rejimleri ve Milliyet. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Aksi durumda, Türkiye'nin sağlam temelleri olan bir uluslaşma-birleşme tesis etmesi zor gözükmektedir. Bu konular duygusallıktan ziyade gerçekçi ve aklıselim olarak tartışılmalıdır. Bu noktada daha çok irdelenen konu PKK ve Ankara arasında bir türlü sonlandırılamayan çatışmalar olsa da, büyük resme bakıldığında hem Türkiye'de hem de Ortadoğu'da kendi iç siyasal dinamikleri, rekabetleri ve çatışmaları olan bir Kürt kamuoyunun oluştuğu gözlemlenebilir. Sınırlar ötesi olma özelliği taşıyan bu kamuoyu Kürt dünyası olarak tanımlanabilir. Ankara'nın bu Kürt dünyasının tam dışında olmasa da merkezinde olduğu da söylenemez. Ankara'nın bu Kürt dünyası karşısında aldığı/alacağı tavır ve konum büyük bir önem taşımaktadır.

Bu sebeple bu çalışma özelde çözüm sürecinin bozulmasıyla tekrar başlayan çatışma sürecine dair Güneydoğu'daki bölge halkının görüşünü ve düşüncelerini aktarırken, daha genelde de hem Türkiye Kürtlerinin hem de sınırın öte tarafındaki Kürtlerin kendi siyasal ve sosyo-ekonomik yapılanmalarına nasıl baktıklarını ele almaktadır.

2. AMAÇ, METODOLOJİ ve SORULAR

Bu çalışmanın birincil amacı bölgedeki siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmelerin ve dönüşümlerin bölge insanı tarafından nasıl görülüp algılandığını anlamak ve aktarmaktır. Çalışma hem çözüm süreci hem de Temmuz 2015'ten sonra başlayan ağır ve travmatik PKK-Ankara çatışmalarına bölge halkının yaklaşımı ve bakış açılarını aktarmaktadır. Aynı zamanda bölge halkının sınırın öte tarafındaki gelişmelere bakış açısını da yansıtmaktadır.

Yine yapılan bu çalışma, Türkiye'de başlayan çatışma sürecini Ortadoğu'daki siyasi dinamikler (özellikle Irak ve Suriye'de) çerçevesinde analiz etmek ve durum tespiti yapmayı da amaçlamaktadır. Bu sebeple Şubat-Mayıs 2016 döneminde Diyarbakır (Merkez), Mardin (Merkez ve Kızıltepe), Şanlıurfa (Merkez ve Suruç) ve Erbil'e seyahatler gerçekleştirilmiştir. Hakkâri ve Şırnak illerine yapılması planlanan seyahatler sokağa çıkma yasakları ve yoğunlaşan çatışmalar sebebiyle gerçekleştirilememiştir.[3] Çatışmaların daha yoğun yaşandığı Hakkâri ve Şırnak bölgelerine gidilmemiş olması bu çalışmanın eksikliği olarak düşünülebilir.

Çalışma etnografik bir metodoloji ile yürütülmüştür. Etnografik çalışma araştırılmak istenen toplumu veya grubu kendi doğal ortam ve koşullarında gözlemlemeyi esas aldığı için bu çalışmanın amaçları ile birebir örtüşmektedir. Bölgede yaşanan gelişmeleri uzaktan takip etmek yerine, yerinden gözlemler ve mülakatlar ile tespitler yapılması daha sağlıklı bulgulara yol açmaktadır. Bu nedenle nitel araştırma eksenli etnografik çalışma uygun görülmüştür. Bu çalışmada nicel araştırma eksenli kamuoyu araştırması yapılmamıştır. Dolayısıyla, sayısal veri analizi bulunmamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi çalışma kapsamında Şubat-Mayıs 2016 döneminde Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa ve Erbil'e gidilerek pasif gözlemler, ilgili materyalleri toplama, derinlemesine görüşmeler ve serbest görüşmeler olmak üzere etnografik çalışma eksenli yöntem izlenmiştir. Bu bağlamda gidilen şehirlerin kanaat önderleri (ticaret ve esnaf odaları temsilcileri, baro temsilcileri, yerel gazeteciler, akademisyenler, siyasi parti temsilcileri, resmi yerel makamlar vb.) olarak 55 kişi ile 1 ve 3 saat arasında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.[4] Derinlemesine görüşmeler yarı-yapılandırılmış mülakatlar (semi-structured interviews) çerçevesinde yürütülmüştür. Öte yandan yerel halk ile serbest görüşmeler de göz önünde bulundurulduğunda toplamda 100'e yakın kişi ile görüşülmüştür.

Yapılan derinlemesine görüşmelerde (in-depth interviews) sorulmuş olan belli başlı sorular aşağıdaki gibidir;

• Çözüm süreci zamanında bölgedeki genel siyasi ve sosyo-ekonomik atmosfer nasıldı? Çatışmalı süreç başladıktan sonra nasıl bir değişim oldu?
• PKK ve devlet arasındaki çatışmalara yerel halkın yaklaşımı nedir? Sokağa çıkma yasakları nasıl algılanıyor?
• Çözüm süreci neden bitti? PKK ve devlet arasındaki çatışmalı süreç neden bitmiyor?
• PKK'nın çatışmaları şehir merkezlerine taşımasını yerel halk nasıl yorumluyor?
• Kürt meselesinde nereden nereye gelindi?
• IŞİD (veya DAEŞ) Kürt kamuoyunun zihin dünyasını ne yönde değiştirdi?

[3] Çalışmanın sonunda Ekler kısmında gerçekleştirilen seyahatlerin tarihlerini ayrıntılı olarak bulabilirsiniz.
[4] Görüşülen kişi ve kurumların listesi çalışmanın sonunda Ekler kısmında bulunabilir. Ayrıca bölgedeki yoğun çatışma ve güvenlik kaygısı sebebiyle mülakat yapılan bazı kişiler isimlerinin yayınlanmamasını rica etmişlerdir.

• Erbil PKK-devlet arasındaki çatışmalarına nasıl yaklaşıyor? Bu çatışmalar Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin iç siyasetini nasıl etkiliyor?
• Irak Kürtlerinin PKK'ya, PYD'ye bakış açısı nedir? Türkiye Kürtleri ile ilgili nasıl algılar mevcut?
• Suriye'deki Kürt meselesi hem Türkiye Kürtlerini hem de Irak Kürtlerini ne derece ilgilendiriyor?
• İnsanların gelecekten siyasi ve sosyo-ekonomik beklentileri nelerdir? Nasıl bir barış tasavvuru yapılıyor?

3. BÖLGEDEKİ GENEL DURUM

Yaklaşık son 30 yıldır devam eden, zaman zaman ateşkes ve çatışmasızlık süreçleri ile geçse de daha çok düşük yoğunluklu savaş (low-intensity conflict) düzeyinde seyreden PKK (Kürdistan İşçi Partisi - Kürtçe: Partiya Karkeren Kurdistane, İngilizce: Kurdistan Workers' Party) ve Türkiye devleti arasındaki çatışmaların ciddi maddi ve manevi maliyetleri bulunmaktadır. Kasım 2013'te yayınlanan TBMM Çözüm Komisyonu raporuna göre bu çatışmalarda 7.918 güvenlik görevlisi, 5.557 sivil ve 22.101 PKK militanı yaşamını yitirmiş olmakla birlikte bu rakamlara faili meçhuller ve örgüt içi infazlar dâhil edildiğinde daha da vahim bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır.[5] Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'un 1986-2012 arası temel alınarak verdiği rakamlara göre ise çatışmalı sürecin Türkiye'ye yaklaşık olarak 1,5 trilyon dolar maliyeti oluşmuştur.[6] Bunun yanı sıra, çatışmalar sonucu 1 milyona yakın insan zorunlu göç mağduru haline gelmiştir.[7]

30 yıllık sürecin getirdiği bu ağır tablodan kurtulmak ve toplumsal barışın tesisi için ilk etapta 2009 yılında başlatılan "Demokratik Açılım" veya "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" olarak nitelendirilen adımlar atıldı. Daha sonra ise 2013-Temmuz 2015 İmralı'daki PKK lideri Abdullah Öcalan ile devlet yetkililerinin diyaloğa geçmesiyle başlatılan ve ismine "Çözüm veya Barış Süreci" denilen zaman diliminde çatışmasızlık süreci sağlandı ve normalleşme yakalanmaya çalışıldı.

[5] Raporun tam başlığı şu şekildedir: Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, TBMM, Kasım 2013. Raporun PDF dosyasına şu linkten ulaşılabilir: http://tbmm.gov.tr/komisyon/cozum_sureci/docs/cozum_kom_raporu.pdf
[6] http://www.milliyet.com.tr/kurtulmus-tan-terorle/siyaset/detay/2201008/default.htm
[7] Dilek Kurban ve Serkan Yolaçan. 2008. Kürt Sorununun Çözümüne Dair Bir Yol Haritası: Bölgeden Hükümete Öneriler. İstanbul: TESEV.

Hem Türkiye'nin kendi iç siyasi dinamikleri hem de Irak ve Suriye'deki IŞİD faktörünün ortaya çıkması sebebiyle çatışmasızlık süreci Temmuz 2015'te yerini şiddetli şehir çatışmalarına bıraktı.[8] Güneydoğu bölgesinde Cizre (Şırnak), Silopi (Şırnak), Yüksekova (Hakkâri), Sur (Diyarbakır), Nusaybin (Mardin) gibi ilçelerde hem dağ kadrosundan PKK militanlarının hem de şehir gençlik yapılanması olarak nitelendirilen YDG-H'lıların da olduğu gruplar hendekler kazarak belli mahalleleri kontrol altına alma girişiminde bulundular. Devlet bu girişimlere yoğun askeri operasyonlar ve aylar süren sokağa çıkma yasakları ile karşılık verdi. Bu koşullar bu raporun yazıldığı tarihte bazı ilçelerde devam etmektedir.

Dünyanın farklı noktalarındaki çatışma süreçlerini takip eden ve tarafsız bir araştırma kuruluşu olan International Crisis Group'un 17 Mart 2016'da yayınladığı rapora göre çözüm sürecinin bozulmasından sonraki son 8 aylık süre içerisinde 350,000'den fazla insan evini terketmek zorunda kaldı. 250'ye yakın sivil ve 350'den fazla güvenlik görevlisi yaşamını yitirdi.[9]
Öte yandan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Mart ayı sonunda yaptığı açıklamaya göre de 5,359 PKK'lı etkisiz hale getirildi.[10]

Mayıs 2016 itibariyle ise Al Jazeera Türk'ün yayınladığı habere göre Temmuz 2015'ten bu yana 483 güvenlik görevlisi ve 4 bin 949 PKK'lı yaşamını yitirmiştir.[11] Bunun yanı sıra çözüm sürecinin sonlanmasının maliyeti olarak da 55 milyar dolarlık bir ekonomik daralmadan söz edilmektedir.[12] Bu insan ve maddi kayıpların yanı sıra özellikle bölge insanının psikolojik yaraları tekrardan açılıyor ve derinleşiyor. Bölgeyi gezen birisi bölge insanının ruh halinde ciddi huzursuzluk, gelecekten umutsuzluk ve fiziksel güvenlik kaygısı rahatlıkla gözlemleyebilir. Doğu'daki korku ve endişenin Batı bölgelerini de etkisi altına aldığı da aşikârdır.

[8] 20 Temmuz 2015'te Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde Suriye'deki Kürt bölgelerinden biri olan ve PYD'nin kontrol ettiği sınırdaki Kobani'ye yardım götürmek isteyen Kürt hareketine yakın 33 genç canlı bomba saldırısında yaşamını yitirmişti. İŞİD bağlantılı bu saldırıdan Ankara'yı da sorumlu tutan PKK 22 Temmuz'da Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinde 2 polisi öldürmüştü. PKK bu saldırıyı üstlenip üstlenmeme konusunda çelişkili açıklamalar yapmıştı.

[9] Bu rapor İngilizce olarak yayınlanmıştır. Tam başlığı ¨The Human Cost of the PKK Conflict in Turkey: The Case of Sur.¨Daha fazla bilgi almak için şu linke bakabilirsiniz: http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/turkey-cprus/turkey/b080-the-human-cost-of-the-pkk-conflict-in-turkey-the-case-of-sur.aspx

[10] http://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-5-bin-359-terorist-etkisiz-hale-getirildi,mxcw-lsMhkqn8sjl1RJeOQ

[11] 10 ayda 483 Şehit¨ 23 Mayıs, 2016, Al Jazeera Türk. Habere şu linkten ulaşılabilir: http://www.aljazeera.com.tr/haber/10-ayda-483-sehit

[12] http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/08/turkey-kurds-pkk-peace-process-bill-for-ending.html

Nitekim PKK çizgisindeki TAK (Kürtçe: Teyrebazen Azadiya Kurdistan, Türkçe: Kürdistan Özgürlük Şahinleri) grubu Ankara'da Şubat ve Mart aylarında iki intihar saldırısı gerçekleştirmiştir.

Bu travmatik kırılma ve ağır çatışmalı sürece geri dönüş toplumun büyük kesimi tarafından desteklenen çözüm sürecindeki yükselen umutları ve beklentileri derin şekilde yaralamış durumdadır. 1990'larda daha çok kırsal alanda seyreden ve sivil halkın günlük yaşamını birebir etkilemeyen çatışmalar bugün daha çok şehir merkezlerindedir ve sivil halkın yaşamını direkt olarak etkilemektedir. Ayrıca bugün meselenin boyutları ve dinamikleri Türkiye sınırlarının ötesinde cereyan etmekte, bölgesel ve uluslararası faktörler ışığında ilerlemektedir. Abdullah Öcalan çizgisinde olan PKK'nın Suriye kolu PYD (Kürtçe: Partiya Yekitiya Demokrat; Türkçe: Demokratik Birlik Partisi) Kuzey Suriye'de Rojava olarak adlandırılan bölgede alan hâkimiyeti kurmuş durumdadır ve de facto federasyon ilanını gerçekleştirmiştir.[13]

Fotoğraf 1: Suruç'ta Kobani sınırındaki (Murşitpınar Sınır Kapısı yakını) Süleyman Şah Dostluk Parkı. Şubat 2015'te Türk Silahlı Kuvvetleri Suriye'ye girerek Süleyman Şah Türbesi'ni yine Suriye'de bulunan güvenli Eşme bölgesine taşıdı (Bu fotoğraf ve sonra ki fotoğraflar yazarın seyahatleri süresince çekilmiştir).

[13]Rojava Kürtçe Batı Kürdistan anlamına geliyor ve Cezire, Afrin ve Kobani olmak üzere 3 kantondan oluşmaktadır.

Rusya ve ABD ile stratejik işbirliği kuran PYD, IŞİD'e karşı yaptığı savunma ile uluslararası kamuoyunda ciddi sempati kazanmıştır. Ankara PYD ile ılımlı süreçler yaşamış olsa da (örneğin Şubat 2015 Şah Fırat operasyonu)[14], bugün Ankara PYD'yi terör örgütü olarak tanımakta ve ABD ile PYD nedeniyle sorunlar yaşamaktadır. ABD yönetimi PYD'yi PKK'dan farklı tutarak PYD'nin terör örgütü olmadığını vurguluyor. Nitekim bugünlerde PYD'nin silahlı kolu olan YPG ve Amerikan askerleri IŞİD'in kontrolünde olan Rakka'ya ortak operasyon düzenlemektedirler.[15]

Öte yandan PKK hem ABD'nin hem de Avrupa Birliği'nin terör örgütü listelerinde bulunmaktadır. Ayrıca, yaşanan bu süreçlerden Ankara-Erbil ilişkileri de şekillenmektedir. Türkiye'deki çatışmalar sadece Ankara'nın Erbil ile ilişkilerini değil, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi(IKBY) kamuoyunun algılarını ve zihin yapılarını da etkilemektedir.

Bu sebeple PKK ile başlayan çatışmaları sadece Türkiye eksenli değil, bölgesel şartlar içerisinde de değerlendirmek ve ele almak daha sağlıklı olacaktır. Nitekim bu çalışmanın da ana argümanlarından biri Kürt dünyası kamuoyunun sınırlar ötesinde fikirsel, siyasal ve ekonomik olarak etkileşim halinde olduğudur. Diyarbakır'da yaşanan gelişmelerin, Erbil'den Kobani'ye, Kobani'den Süleymaniye'ye ve Mahabad'a kadar olan kültürel ve siyasal hatta etkileri gözlemlenebilir. Bu yüzden bu rapor çözüm süreci ve sonrası ekseninde Kürt dünyasının algı ve fikirlerini ortaya koyarak bölgedeki gelişmeleri daha büyük çerçevede ele almaya çalışıyor. Kürt dünyasının da homojen olmadığı göz önünde bulundurulduğunda Kürtlerin kendi içindeki değişik aktörleri ve bu aktörlerin kesişen veya zıtlaşan siyasal kültürlerini derinlemesine analizi de önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yerel, milli ve bölgesel tahlil iyi yapılırsa çözüm ve barışa gitmenin yol haritası daha net ortaya çıkacaktır.

[14]Şah Fırat Türkiye ile PYD'yi yakınlaştırdı¨ 23 Şubat, 2015, Al Jazeera Türk: http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sah-firat-turkiye-ile-pydyi-yakinlastirdi

[15]YPG Armalı ABD Askeri¨ 26 Mayıs, 2016, Al Jazeera Türk. Habere şu linkten ulaşılabilir: http://www.aljazeera.com.tr/haber/ypg-armali-abd-askeri

4. KÜRT DÜNYASINDA AKTÖRLER, SİYASAL AKIMLAR, İTTİFAKLAR VE ÇATIŞMALAR

Bugün Türkiye de dâhil olmak üzere Ortadoğu coğrafyasında yaklaşık olarak 30 milyonluk bir Kürt nüfusu yaşamaktadır. İran'da 8.1 milyon (toplam İran nüfusuna göre %10), Irak'ta 5.5 milyon (toplam Irak nüfusuna göre %17.5), Suriye'de 1.7 milyon (toplam Suriye nüfusuna göre %9.7) ve Türkiye'de 14.7 milyon (toplam Türkiye nüfusuna göre %18) Kürt nüfusu bulunmaktadır.[16] Bu rakamlara Avrupa ve Kuzey Amerika'daki sayıları birkaç milyonu bulan Kürt diasporası da eklenebilir.

Ortadoğu coğrafyasında en büyük Kürt nüfusu Türkiye'de yaşamaktadır.[17] Bu nüfus Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde daha yoğunluklu bulunsa da Türkiye'nin İstanbul, Ankara, İzmir gibi ana kentlerinde de azımsanmayacak ölçüdedir. Ayrıca Türk-Kürt akrabalık ilişkisi içerisinde olan yaklaşık 3.5 milyonluk bir nüfus da mevcuttur.[18]

Bu demografik ve coğrafi tablo göz önünde bulundurulduğunda, Kürt dünyası homojen olmadığı gibi farklı siyasi akımları ve aktörleri, kültürel ve dilsel farklılıkları da kendi içinde barındırmaktadır. Örneğin Kürtçe dilinin Kurmanci kolu Türkiye'de yoğunluklu olarak konuşulup ve Latin harfleriyle yazılmaktadır. Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin Erbil ve Süleymaniye gibi ana kentlerinde ise Kürtçe'nin Sorani kolu konuşulmakta, daha çok Arap alfabesiyle yazılmaktadır. Siyasi olarak da radikal sol, muhafazakâr-İslamcı, sosyal demokrat, milliyetçi akımları bulunmaktadır. Kürt dünyasındaki belli başlı siyasi akımlar ve aktörler şöyledir:

[16] Bu rakamlar CIA World Factbook 2014 rakamlarıdır ve Amerika'da ki Council of Foreign Relations tarafından "The Time of the Kurds" raporunda yayınlanmıştır. 2015 tarihli rapora şu linkten ulaşılabilir: http://www.cfr.org/middle-east-and-north-africa/time-kurds/p36547#!/p36547

[17] Bu konuda Tarhan Erdem'in başında olduğu KONDA'nın kamuoyu araştırmaları (public opinion survey) mevcuttur. Tarhan Erdem Radikal'de ki şu yazısında bu araştırmalara değinmiştir: http://www.radikal.com.tr/yazarlar/tarhan-erdem/turkiyeli-kurtler-ne-kadar-1130023/

[18] Bu rakam KONDA'nın 2011'de gerçekleştirdiği ¨Kürt Meselesi'nde Algı ve Beklentiler¨çalışmasında belirtilmiştir. Raporun özetine şu linkten ulaşılabilirsiniz: http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2011_06_KONDA_Kitap_Basin_Bulteni.pdf

Türkiye

• **Kürdistan İşçi Partisi (PKK):**[19] Türkiye, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin terör örgütü listesindeki silahlı örgüttür. Marksist-Leninist kökleri bulunmakta ve Abdullah Öcalan'ın fikirsel çizgisini takip etmektedir. İran'da PJAK, Suriye'de PYD adı altında faaliyet içerisindedir. Ortadoğu'da mevcut sınırların bozulmadan "Demokratik Özerklik" veya "Demokratik Konfederalizm" sistemi ile yönetimini savunmaktadır. 4,000 ile 5,000 arasında silahlı militanı olduğu tahmin edilmektedir.[20]

• **Halkların Demokratik Partisi (HDP):**[21] Sol ve Kürt milliyetçiliği eksenindeki legal siyasi partidir. PKK ve Abdullah Öcalan çizgisine yakın olup Türkiye'de daha geniş kitlelere hitap etme niyetiyle siyaset yürütmektedir. 2015 Haziran ve Kasım seçimleri göz önünde bulundurulduğunda Doğu ve Güneydoğu'nun büyük bölümünde birinci parti pozisyonundadır.

• **Demokratik Bölgeler Partisi (DBP):**[22] HDP'nin alt kolu da sayılabilecek legal siyasi partidir. PKK ve Abdullah Öcalan çizgisine yakın bir siyasal ajandaları mevcuttur. Türkiye'nin bölgesel düzeyde etnik, kültürel ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak adem-i merkeziyet sistemine uygun olarak bir yapılanmayı savunmaktadır.

• **Hür-Dava Partisi (Hüda-Par):**[23] Kürt-İslam çizgisindeki legal siyasi partidir. 1990'lardaki silahlı Kürt Hizbullah'ının legalleşmiş-sivilleşmiş kanadı, Türkiye'de Kürtlerin ulusal haklarını savunmakla birlikte Kürtlerin İslami değerlerini vurgulamaktadır. PKK ve HDP çizgisiyle hem tarihsel hem de ideolojik olarak derin anlaşmazlıkları bulunmaktadır. Diyarbakır ve Batman'da tabanı bulunsa da genel olarak marjinal bir parti görünümündedir.

[19] http://dergi.aljazeera.com.tr/2014/10/15/kurt-orgutleri-ve-liderleri/

[20] Maryland Üniversitesi'nin Terörizm Çalışmaları Merkezi'nin PKK profiline şu linkten ulaşılabilirsiniz: https://www.start.umd.edu/baad/narratives/kurdistan-workers-party-pkk

[21] http://www.hdp.org.tr/

[22] http://dbp.org.tr/

[23] http://hudapar.org/

• **Diğer Akımlar:**[24] Yukarıda belirtilen Türkiye'deki Kürt siyasi akımları genel olarak Kürt ama Türkiyeli olarak tanımlanabilirken bazı bağımsızlıkçı çizgide olan ufak ve kadro hareketi çapında partiler de bulunmaktadır. Örneğin Mustafa Özçelik'in kuruculuğunu yaptığı ve 2014'te kurulan Kürdistan Özgürlük Partisi (PAK) ve İbrahim Halil Baran'ın öncülüğünü ettiği Partiya Kurdistani (PAKURD) Türkiye'li olma fikrini reddeden, Kürdistani kimliği benimseyen ve Kürtlerin kendi devleti olması gerektiğini savunan çizgidedirler.

Bu noktada Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin de, en azından yakın zamana kadar, Kürtlerin yoğunlukla siyaset yaptığı ve oy verdiği bir parti olduğunu da söylemek gerekmektedir. Fakat AKP Kürt dünyasına özgü bir siyasal akım değildir.

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi

• **Kürdistan Demokrat Partisi (KDP):** Bugün Mesut Barzani'nin liderlik ettiği ve Kürt siyasal tarihinde önemli yeri bulunan babası Molla Mustafa Barzani'den devraldığı partidir. Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nde hâkim partidir. Erbil ve Duhok bölgelerinde güçlüdür. Ankara ile yakın ilişkileri, PKK ile tarihsel ve ideolojik uyuşmazlıkları bulunmaktadır. Sosyal muhafazakâr-milliyetçi bir parti olup Irak'ta bağımsız Kürdistan kurmayı hedeflemektedir.

• **Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB):** 1970'lerde KDP içindeki anlaşmazlıklar sonucu kurulmuştur. Sosyalist-sosyal demokrat çizgisindedir. Celal Talabani'nin kurucusu olduğu ve Talabani ailesinin liderlik ettiği parti İran sınırına yakın Süleymaniye bölgesine hâkimdir. KDP ile tarihsel uyuşmazlıkları bulunmakta olup 1990'larda KYB ve KDP arasında iç savaş yaşanmıştır. KYB Tahran ile daha yakın ilişki içerisinde olup PKK çizgisine daha ılımlı bir yapı sergilemektedir.

• **Goran (Değişim) Hareketi:** KYB içindeki kadrolar tarafından ve Newshirwan Mustafa liderliğinde 2009 yılında kurulmuştur. Irak Kürt yönetimindeki KDP-KYB hâkimiyetine karşı çıkarak reformist bir ajanda izlemektedir. Yolsuzlukların önlenmesi, şeffaf yönetim ve nepotizm karşıtı gibi talepleri bulunmaktadır.

[24] http://www.hakpar.org.tr/

Sol çizgiye yakın olmasına rağmen ideolojik parti değildir. Süleymaniye bölgesinde ve genç nüfus arasında popülerdir. Irak Kürdistan yönetiminde ikinci büyük parti konumuna gelmiştir. Türkiye'deki ana akım Kürt hareketine ılımlıdır.

• **Kürdistan İslam Birliği (KİB):** Yekgirtü olarak bilinen Irak Kürdistan'ındaki İslami hareketlerin başında gelmektedir. Mısır'daki Müslüman Kardeşler çizgisine yakındır.

Suriye

• **Demokratik Birlik Partisi (PYD):** Kuzey Suriye'de 2003 yılında kurulmuştur. Salih Müslim liderliğindeki parti Abdullah Öcalan ve PKK çizgisine çok yakındır. Partinin silahlı gücünü YPG olarak bilinen Halk Savunma Birlikleri oluşturmaktadır. 50,000 civarında silahlı militanı olduğu tahmin edilmektedir.[25]

• **Suriye Kürt Ulusal Konseyi:**[26] Suriye'nin kuzeyinde Erbil tarafından desteklenen ve PYD'ye alternatif olarak görülen, farklı Kürt grupları içinde barındıran bir kuruluştur. Suriye'de Kürtler için federasyonu savunmaktadırlar. Esad karşıtı bir gruptur. PKK'ya mesafeli, Erbil ve Ankara'ya daha ılımlıdır. Fakat PYD Kuzey Suriye'ye hâkim konumdadır.

İran

• **Kürdistan Demokrat Partisi-İran (KDP-İ):**[27] Kürt siyasal tarihinin en önemli liderlerinden biri olan Qazi Muhammad tarafından 1945'te kurulmuştur. Muhammad ilk Kürt devleti olan Mahabad Cumhuriyeti'ni Sovyetlerin yardımı ile 1946 yılında kurulmuştur. Sovyetlerin desteği çekilince Mahabad Cumhuriyeti 1 sene geçmeden yıkılmıştır. Tarihsel olarak Irak KDP'si ile ılımlı ilişkileri bulunmakta, İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı federal demokratik İran'ı savunmaktadır. PKK'nın İran kolu olan PJAK ile mesafeli olup silahlı peşmergeleri mevcuttur.

• **KOMALA**[28]**:** Sosyalist çizgide ve İran'da Kürtler için demokratik federasyon talep eden bir partidir. Süleymaniye'deki KYB ile yakın ilişki içerisindedir. PKK'nın PJAK ile İran'a kanalize olma çabasını İran Kürtlerinin iç işlerine müdahale olarak algılamaktadır.[29]

[25] http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/06/ypg-america-friend-isil-kurds-syria-150627073034776.html
[26] http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/09/kurdish-official-biro-opposition-syria-regime.html#
[27] http://www.merip.org/mer/mer141/major-kurdish-organizations-iran
[28] http://komalainternational.org/documents/who-we-are-2/
[29] http://www.ydh.com.tr/HD11743_iranli-muhalif-kurtlerden-pjaka-ret.html

• **PJAK/KODAR:** PKK ve Abdullah Öcalan çizgisindeki silahlı örgüttür. 2014'te PJAK yeni bir oluşum olan KODAR'ı kurmuştur ve İran'da diyalog yolu ile demokratik özerklik için mücadele edeceklerini açıklamıştır.

Yukarıda özetlenen aktörler içerisinde organizasyon, mobilizasyon, propaganda ve uluslararası ilişkiler bakımından iki ana çizgiden bahsetmek mümkündür. Birincisi KDP ve Mesut Barzani liderliği; ikincisi ise PKK ve Abdullah Öcalan çizgisi. Mesut Barzani, tüm iç sorunlara rağmen ve hem Irak hem de Suriye'de çöken devlet otoritesi ve güvenlik zaaflarının aksine Irak Kürdistan bölgesini o coğrafyadaki en güvenilir ve istikrarlı alan olarak ayakta tutmayı başarmıştır. Bu istikrarı yakalamasının en önemli sebeplerinden birisi kullandığı diplomatik kanallar ile Batı dünyasının güçlü devletlerinden (özellikle ABD ile) askeri, siyasal ve finansal destek almayı başarmış olmasıdır. Öte yandan komşu ülkelerle ve özellikle Ankara ile olan ilişkilerini ve stratejik ortaklığını iyi kullanarak kriz zamanlarını bertaraf edebilmiştir. Bugün Peşmerge güçleri IŞİD'e karşı ABD önderliğindeki uluslararası koalisyonun en önemli müttefiklerinden biri konumundadır. Yakın ve orta vadede Mesut Barzani'nin uluslararası düzeyde kurduğu iyi ilişkileri avantaja çevirerek Irak'ta bağımsız Kürdistan ilanını yapabileceği tahmin edilmektedir. Irak Kürdistan yönetimi iç siyasi ve ekonomik sorunlarla boğuşsa da bağımsızlık ilanı zamanlama ile ilgili bir mesele gibi görünmektedir.

Fotoğraf 2: IŞİD Ağustos 2014'te Erbil'e 50 km'den az bir mesafeye kadar yaklaşmıştı. Mahmur bölgesine saldıran IŞİD'e karşı Peşmerge güçleri zayıf kalmış ve PKK'ya yakın gruplar yardıma gelmişti. Peşmerge'nin yenilgisi Erbil'de kısa süreli bir varoluş krizine sebebiyet vermişti.

PKK'nın Barzani'ye göre en büyük dezavantajı hem illegal bir yapı olması hem de Batı devletlerinin çoğunda terör örgütü listelerinde bulunması olduğu söylenebilir. IŞİD'e karşı verilen mücadelede PKK ve Suriye'deki kolu PYD uluslararası kamuoyunda biraz daha meşru zemine yaklaşsa da, özellikle Türkiye ile çatışmaların tekrar başlaması bu meşru zeminin kaybolmasına sebebiyet vermiş gibi görünüyor. PYD'nin Batılı ülkeler nezdindeki meşruiyeti PKK'ya göre çok daha belirgindir.

ABD'nin ısrarla PYD'yi PKK olarak görmediğini söylemesi bunun göstergelerinden bir tanesidir. Buna rağmen PKK kurduğu ağlar (network), basın ve yayın organları, sivil toplum kuruluşları, kendisine yakın çizgideki siyasi partiler, Irak-İran-Suriye-Türkiye sınır hatlarındaki mobilizasyon kapasitesi, Avrupa diasporası ile kurduğu diplomatik faaliyetler ile kurumsallaşmış bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlara rağmen PKK ne uluslararası ilişkiler bakımından ne de Batılı devletlerin müttefik ilişkileri bakımından Ankara'dan veya Erbil'den daha fazla ön plana çıkabilecek bir aktör değildir. Nitekim Barzani ve PKK'nın derin ideolojik ve metodolojik farklılıkları bulunmaktadır.

Barzani, Kürtlerin kendi ulus-devletleri olmadığı için tarihsel mağduriyet yaşadıklarını düşünmekte ve bu sebeple bağımsız Kürdistan fikrini savunmaktadır. PKK çizgisi ise ulus-devletin kendisini sorunlu bir sistem olarak görmektedir. Bu sebeple adına Demokratik Özerklik dedikleri yerel-eksenli alternatif siyasal düzen ve kurumlar bütünü fikrini ortaya koymaktadır. Metodolojik olarak da Barzani ve KDP çizgisi uluslararası norm ve kuralların dışına çıkmadan, diplomatik ilişkileri geliştirerek ve antlaşma yolu ile bağımsızlık ajandasını yürütmektedir.

Fakat Kürt dünyası içindeki güç çekişmeleri ve alan genişletme çabalarına rağmen bugün Ortadoğu'da ulusal sınırları aşan ve fikirsel, siyasal ve ekonomik düzlemde etkileşim içinde olan bir Kürt kamuoyundan bahsedilmesi gerekir. Bu çalışma süresince gözlemlenen bu etkileşim bölgesel siyasi dinamikleri etkileyebilecek kapasitede görünmektedir. Örneğin, Suriye'de PYD kontrolündeki Kamışlo bölgesinde Esad güçleri ile çıkan çatışmalar sonucu Barzani YPG'lilerin Erbil'de tedavi edilebileceğini açıklamakta veya Irak Şengal'de Yezidiler IŞİD tarafından saldırıya uğrayınca Peşmerge ve PKK militanları birlikte operasyon düzenleyebilmektedirler. Veyahut Türkiye'nin çoğunluklu Kürt bölgelerinde PKK ile Ankara arasında çatışmalar şiddetlenince Barzani kendi toplumsal tabanı ile karşı karşıya gelebilmektedir. Başka bir deyişle, Ankara, Bağdat, Tahran ve Şam'dan bağımsız olarak Kürt kamuoyu kendi iç siyasi müzakere ve tartışmalarını yapabilmektedir.

Bu nedenden dolayı bu çalışmanın ortaya koymak istediği çerçeve çözüm sürecinin bozulması ve Türkiye-PKK arasında başlayan çatışmaları daha çok Kürt kamuoyunun kendi algı dünyasından ele almak ve ortaya koymaktır. Hem Diyarbakır'dan hem de Erbil'den PKK-Ankara çatışmasını okumak bu sebeple önemlidir.

5. ÇÖZÜM SÜRECİ VE SONRASI: ALGILAR VE BEKLENTİLER

• 30 senelik çatışmalı süreç içerisinde ilk ciddi normalleşme belirtileri ortaya çıkmaktaydı.

• Çözüm süreci ve çatışmasızlık döneminde bölge insanında psikolojik, ekonomik ve siyasal olarak olumlu ve gelecekten umutlu bir atmosfer mevcuttu.

• Yatırımlar artmakta, turizm gelişmekte ve fiziksel güven ortamı güçlenmekteydi.

• Çözüm süreci şeffaf değildi ve karşılıklı güven inşa edilemedi. Devlet kalekollar ile kırsalda, örgüt cephanelerle şehirde güçlendi.

• Çözüm sürecinde ana akım Kürt hareketi dışındaki aktörler dışlandı. Bu, çözüm sürecinin PKK'nın mücadelesi sonucu ortaya çıktığı algısını yarattı.

• PKK'nın şehirlere inmesi, hendek siyaseti ve özerklik ilanları kitlesel destek görmedi.

• Devletin PKK'ya verdiği sert cevap, sokağa çıkma yasakları, güvenlik güçlerinin ırkçı duvar yazıları hali hazırda kırılgan olan bölgedeki devlet-toplum ilişkisini zedeledi.

• Ne PKK ne de devlet halkın yorgunluğunu okuyabildi.

• PKK'nın silah ve şiddet yoluyla siyasi taleplerde bulunması yarardan fazla zarar getiriyor.

• PKK'ya verilmeyen destek, devlete yakınlaşıldığı anlamına gelmiyor.

• Çözüm sürecine yeni metotlar ve farklı Kürt kesimlerinin de dâhil edilerek geri dönülmesi şarttır.

Yukarıda belirtilen noktalar çözüm süreci ve sonrasında başlayan çatışmalı sürece dair bölgedeki kanaat önderlerinin ve bölge insanının yansıttığı görüşlerin bir özetidir. Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa Merkez ve Suruç'ta farklı toplumsal kesimlerle yapılan görüşmelerde öne çıkan algı ve beklentiler bu yöndeydi.

Diyarbakır

Çözüm süreci ve çatışmasızlık zamanı Diyarbakır'da bir bahar havasının olduğunu çoğu kişi dile getirmektedir. Ekonomi ciddi bir ivme kazanmış, yatırımlar çoğalmış, psikolojik olarak halkın geleceğe umutla baktığı belirtilmektedir. Mazlumder Diyarbakır Şube Başkanı ve SARMAŞIK Yoksullukla Mücadele Derneği Başkanının söylediğine göre çatışmaların tekrar başlayacağını halk beklemiyormuş ya da düşünmek bile istemiyormuş aslında.

Bu yüzden çatışmaların başlaması ve şehirlere taşınması halkta ciddi bir psikolojik kırılmaya sebep olmuş. Hem PKK'nın siyaseti hem de Ankara'nın olayları ele alış biçimi ciddi şekilde eleştiriliyor. Fakat Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi (DİTAM) Başkanı Mehmet Kaya'ya göre PKK'nın çatışmaları şehire taşımasına halkın kırgın olduğunu, devletin sert askeri cevabına ise halkın kızgın olduğu görüşünde. Bu noktada Ankara'da Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Başkanı Şaban Kardaş ile yapılan görüşmede devletin halkın yaralarını kısa zaman içerisinde saramaması sonucunda Ankara'nın ahlaki üstünlüğünün zayıflayabileceğini belirtti. Aynı görüş ismini vermek istemeyen ve bölgede görevli bir kaymakam tarafından da dile getirildi. Ayrıca Şaban Kardaş, çözüm sürecinde Ankara'nın atmış olduğu normalleşme (desecuritization) adımlarına PKK'nın aynı ölçüde karşılık vermediğinden bahsetti. Normalleşmenin tek taraflı değil karşılıklı olması gerektiğine vurgu yaptı.

Çözüm süreci zamanında PKK ve devlet arasında gerekli güven tesis edilememiş ve sürecin şeffaf ilerlememiş olması barış sürecini daha da kırılgan hale getirmiş olduğu dile getirilmektedir. Hem devlet hem de PKK çözüm sürecinde B planlarını hazırlamışlar. Bu noktada PKK'nın hem stratejik hem de askeri hazırlık yaptığı söylenmektedir. Özellikle Sur'da yaşanan çatışmaların ön hazırlığı çözüm sürecinin son dönemlerinde yapıldığı dile getirilmektedir.

Sur, Diyarbakır'ın kalbi olarak da adlandırılabilir. Tarihi dokusu, kuyumcular çarşısı, Japon pasajı, dar sokakları ile bir turizm cazibe merkezi konumundaydı. UNESCO'nun koruma listesine alınmış tarihsel bir mekândır. Daha çok yoksul kesimin ikamet ettiği bir semttir. Sur'da çatışmalar ve sokağa çıkma yasağı yaklaşık 3 ay sürmüştü. Sur'dan göç etmek zorunda kalan sivil halkın çoğunluğunun ciddi ekonomik ve psikolojik sıkıntılar içerisinde olduğu dile getirilmektedir. Ayrıca DOGÜNSİFED başkanı Şah İsmail Bedirhanoğlu'nun bir radyo programında dile getirdiği üzere Sur'da 2000'e yakın iş yeri kapanmış; 10,000'e yakın kişi işsiz kalmış; 30,000'e yakın kişi de göç etmiştir.

Fotoğraf 3: 23 Şubat, 2016. Sur içerisinde şiddetli çatışmalar ve sokağa çıkma yasağı devam ederken. Sur'un bir kısmına giriş ve çıkışlar geniş güvenlik önlemleriyle yapılıyor.

Sur'daki çatışmalarda öne çıkan grubun ismi PKK'nın gençlik yapılanması olarak bilinen YDG-H (Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi). Bu grubu PKK'nın da pek fazla kontrol edemediği belirtilmektedir. Aşırı derece radikal olan bu gençler dağda eğitim almamış ve dağ kadrosu olarak görülmemektedir. Daha çok yoksul ve öğrenci kesimden oldukları söylenmektedir. Sur'un hem labirent gibi yapısı, hem de yer yer iki kişinin bile zor geçebileceği sokakları nedeniyle çatışmalar 3 aya yakın sürmüştü.

Şubat ayında yapılan Diyarbakır seyahatinde şöyle bir yaygın görüş vardı; Eğer Sur'da çatışmalar bitse bile, benzer özelliklere sahip olan Bağlar semtinde çatışmaların yeniden başlayacağından bahsediliyordu ve kısa süreli de olsa Bağlar'da da birkaç gün süren çatışmalar yaşanmıştı. Bunu hem halktan insanlar hem de STK yetkilileri dile getirdiler. SARMAŞIK Yoksullukla Mücadele Derneği Başkanı Mehmet Şerif Camcı Diyarbakır'daki gençlik konusunda ilginç rakamlar sundu. TÜİK rakamlarına göre Diyarbakır Türkiye'nin en genç kentlerinden biri. Nüfusun % 65'i 25 yaşın altında (yaklaşık olarak 1 milyon genç var şehirde). Camcı'nın belirttiğine göre bu genç nüfusun zemini her hangi bir siyasi mobilizasyona uygun ve bu gençleri radikalleştiren üç ana etken var; "yoksulluk", "örgüt propagandası" ve "devlet baskısı".

Fotoğraf 4: 26 Şubat, 2016. Sur'da şiddetli çatışmalar devam ederken ve dumanlar yükselirken.

Şanlıurfa-Suruç

Şanlıurfa, çözüm sürecinin bitişine sebebiyet veren olaylara ev sahipliği etmesi sebebiyle önemli bir yer teşkil etmektedir. IŞİD'in Suruç'ta gerçekleştirdiği intihareylemi ve Kobani'ye yardım götüren 33 gencin hayatını kaybetmesinin ardından PKK Ceylanpınar'da 2 polise saldırı düzenlemişti. Şanlıurfa bölgede başlayan çatışmaların merkezinde olmasa da hemen radarında olması sebebiyle şehirde tedirginlik gözlemlenebiliyordu.

Şanlıurfa'nın önemli özelliklerinden bir tanesi Kürt, Arap ve Türk(men) nüfusun ortak yaşam alanı olmasıdır. Arap nüfus merkezde, Harran, Akçakale ve Ceylanpınar illerinde yoğunluktadır. Kürt nüfus daha çok Suruç, Viranşehir, Siverek, Halfeti ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Örneğin 2015 seçimlerinde (hem 7 Haziran hem de 1 Kasım'da) Harran ve Akçakale'de AKP'den sonra MHP 2. parti konumundadır. MHP 7 Haziran'da Harran'da %40, Akçakale'de ise %25'e yakın oy alabilmiş fakat bu rakamlar 1 Kasım seçimlerinde düşmüştü. Genel anlamda Şanlıurfa'da iki hâkim parti mevcuttur. Biri AKP, diğeri HDP. 7 Haziran seçimlerinde AKP 7 ve HDP 5 milletvekili çıkarırken, bu rakam 1 Kasım'da AKP 9 ve HDP 3 olarak değişmişti.

Ziraat Odası Meclis Başkanı Ali Kaya'nın tahminlerine göre eğer 7 Haziran'dan sonra çatışmalar başlamasaydı, HDP Urfa'da yeni lider parti olma yolundaydı. Şanlıurfa'da özellikle genç nüfusun HDP'ye ciddi sempati duyduğu belirtilmektedir. Barış ortamının bozulması, AKP'nin daha güçlü adaylar göstermesi sebebiyle 1 Kasım'da HDP Şanlıurfa'da 2 milletvekilliğini kaybettiği belirtildi.

Şanlıurfa, Diyarbakır kadar politik bir şehir değil. PKK'nın çok taban bulabildiği bir şehir de değildir. Bunun sebepleri konuşulduğunda Şanlıurfa'nın muhafazakârlığına, aşiret kimliğinin etnik kimliklerin ötesine geçmesine ve Şanlıurfa'da fiziksel şartların (dağlık bölge olmaması gibi) PKK için elverişli olmadığına yönelik vurgular yapıldı.

Çözüm süreci zamanında bölgenin tamamında esen olumlu hava Şanlıurfa'da da kendini göstermiş olduğu belirtilmektedir. Turizm ve yatırımların ivme kazandığı dile getirilmiştir. Fakat çatışmaların tekrardan başlaması Urfa'nın imajını zedelemiş, güvenli şehir algısını kırmıştır. Şanlıurfa Ticaret Odası'nın verdiği rakamlara göre şehirde ortalama 680,000 civarında konaklama yapan kişi sayısı çatışmalarla birlikte 400,000 kişiye kadar düşmüştür. Genel olarak turizm sektöründe %40-45 civarında bir düşüş yaşandığı belirtildi.

Şanlıurfa Ticaret Odası Başkanı Sabri Ertekin, Urfa'nın % 60 ihracatının da Suriye sınırının kapanması ile sekteye uğradığını vurgulandı. Özellikle Temmuz 2015'te meydana gelen Suruç patlamasının yatırımları kırdığı belirtilmektedir. Suruç Belediye Başkanı Halil Akbaş Suruç'un son zamanlarda metropollere çok göç verdiğini ve ekonomik refahın bir hayli düştüğünü belirtti. Suruç ve Kobani'nın akraba dayanışmasının önemine vurgu yaptı.

Fotoğraf 5: 9 Mart, 2016. Suruç-Kobani sınırı. Karşı taraf PYD'nin kontrolünde. Güvenlik önlemleri yüksek, sınır kapalı fakat sakin bir atmosfer mevcut durumda.

HDP'de bulunan Suruç Belediyesi Başkanı Halil Akbaş Kürtlerin artık statüsüz yaşamaması gerektiğini ve bunun İslam dünyasının bir ayıbı olarak gördüğünü açıkladı. Kendisini muhafazakâr bir Kürt olarak tanımlayan belediye başkanı, Suruç halkının devlet-PKK ve devlet-PYD ilişkilerinin bozulmasından rahatsız olduğunu söyledi. Halil Akbaş bu durumun iyileşmesinin de Erdoğan ve Öcalan'ın inisiyatifi ile olabileceğini belirtti.

Tabii çözüm süreci konusunda farklı görüşler de bulunmaktadır. Örneğin ismini vermek istemeyen ve muhafazakâr iş dünyasının temsilcilerinden olan Urfalı bir katılımcı çözüm sürecine inanmadığını çünkü ortada bir sorunun olmadığını dile getirdi. Sokağa çıkma yasaklarının devlet tarafından doğru hamle olduğunu dile getiren bu katılımcı, hendek siyasetinin önüne geçilmeseydi daha fazla yayılabileceğini belirtti.

Mardin

Yine PYD kontrolünde olan Suriye'nin Kamışlo bölgesine komşu olan Mardin'in Nusaybin ilçesi özellikle bir savaş bölgesi konumunda ve tüm giriş çıkışlar kapanmış durumda. Yaklaşık olarak 120,000 civarında nüfusu olan Nusaybin halkının büyük bir çoğunluğu Mardin merkeze gelmiş. Akrabaları olanlar evlere, olmayanlar valilik yardımı ile otellere **yerleştirilmişler.**

Bu sebeple çatışmaların bire bir etkilerini gözlemlemek mümkündü.

Mardin'de HDP'nin 4, AKP'nin ise 2 milletvekili bulunmakta. 7 Haziran seçimlerinde HDP'nin 5 ve AKP'nin 1 milletvekili seçilmişti. Midyat, Yeşilli ve Artuklu ilçeleri hariç, diğer tüm ilçelerde HDP'nin üstünlüğü bulunuyor. Bu iki parti dışında şehirde ağırlığı olan başka bir parti yok. Bugün Mardin Belediye Eş Başkanı ana akım Kürt hareketinin tarihsel olarak simge isimlerinden Ahmet Türk. Mardin Mazlumder Başkanı Av. Seyfettin Baysal'ın dediği üzere Kürt hareketinin Ahmet Türk ve Hatip Dicle gibi "yaşlı"ları bugünkü durumdan rahatsızlar. Hendek (Seyfettin Baysal çukur diyor) siyaseti ve şehir savaşlarının onaylanmadığını söylüyor.

Fotoğraf 6: 24 Mart, 2016. Mardin Büyükşehir Belediyesi Türkçe, Kürtçe ve Arapça olarak yazılmış tabelası.

USTAD[30], MÜSİAD, Mazlumder ve Baro Başkanlarının dile getirdikleri üzere çözüm sürecinde yapılan en büyük yanlışın sadece ana akım Kürt hareketinin muhatap alınması olarak belirtiliyor. Ana akım Kürt Hareketi dışındaki bölgenin kanaat önderlerinin ve diğer aktörlerin muhatap alınmaması eleştiriliyor. Bu siyasetin pek çok insanı Kürt hareketinin şemsiyesi altına ittiğini söylüyorlar. Hüda-Par, Hak-Par, bazı Arap temsilcileri gibi aktörlerin de yeni bir süreçte muhatap alınması gerektiğini dile getiriyorlar. Genel olarak bölgedeki çoğu insanın, kanaat önderlerinin çözüm sürecine

[30]Uluslararası Stratejik Tahlil ve Araştırmalar Merkezi

geri dönülmesi konusunda talebi bulunuyor. Örneğin, Hüda-Par Mardin İl Başkan Yardımcısı Mehmet Arasan, 2014'teki Kobani olaylarına devletin müdahale etmediğini ve bunun sonucunda yaklaşık olarak 50'ye yakın sivilin öldüğünü vurguluyor. Bu noktada çözüm sürecinin, bölgede güvenlik sağlamamak anlamına gelmemesi gerektiğini vurguluyorlar. Genel olarak çözüm sürecinin doğru fakat metodolojisi sorunlu olduğu yönünde bir kanaat var.

Bölgede yaşayan ve bölgenin yakın tarihini ve dinamiklerini iyi bilen çoğu kişi şöyle bir gerçeği ortaya koyuyor; PKK'nın bölgede sosyolojik bir tabanı ve gönül veren kitlesi var. Bu kitleyi özellikle 1990'lı yıllarda köyleri boşaltılan ve çocukları halen örgüt üyesi veya örgüt üyesiyken ölmüş olan ailelerden oluşturuyor. Özellikle 1990'lı yıllardaki devletin terörle mücadele kapsamındaki insan hakları ihlalleri (zorla köy boşaltmalar, faili meçhul cinayetler vs.) sonucunda bölgenin sosyolojik ve psikolojik dengesinin bozulduğu dile getiriliyor. Bugün PKK'nın tabanını oluşturan ana kesim 1990'lı yıllarda mağduriyet yaşayan kesimler oluşturuyor. Bu noktada PKK ve HDP'nin aynı tabandan beslendiği fakat her HDP'linin PKK siyasetini desteklediği anlamına gelmediği söyleniyor. USTAD Başkanı Ahmet Akgül bölgede çoğu insanın şehir çatışmalarına ve hendek siyasetine karşı çıktığını ve rahatsız olduğunu söylerken, bu gerçeğin halkın HDP'ye desteğini çektiği anlamına gelmemesi gerektiğini vurguluyor. Bunun yanında Mardin Ticaret Odası Başkanı Mehmet Ali Tutaşı HDP'yi barışın tesisi için meclise gönderen halkın da büyük bir hayal kırıklığı içerisinde olduğunun vurgulanması gerektiğini söylüyor. Bu sebeple bugün seçim olsa HDP'nin barajı geçip geçemeyeceğinden konusunda şüpheler mevcuttur.

Mardin'de ki çoğu görüşmelerde yeni bir çözüm süreci paradigması kurulması halinde HDP ve PKK dâhil olmak üzere bölgenin farklı aktörlerinin de ihmal edilmemesi vurgusu belirtildi. Örneğin, HDP siyaseti ile ters olan Hüda-Par İl Başkan Yardımcısı Mehmet Arasan iki masa kurulabileceğini söylüyor; Birincisi devlet ve İmralı arasında; ikincisi ise devlet ve bölgenin kanaat önderleri arasında.

Bölgedeki hemen hemen herkesin üzerinde hemfikir olduğu genel kanı bu meselenin salt askeri ve güvenlik politikalarıyla çözülemeyeceği fikridir. Ya da sadece ekonomik yatırımlarla bölgenin pasifize edilemeyeceği. 1990'lı yıllardan kalma bölgedeki ezilmişlik ve dışlanmışlık duygusunun hem sosyolojik hem de siyasal adımlarla onarılması gerektiği söyleniyor. Bu noktada PKK'ya katılımların önünün tam olarak kesilemediğine dikkat çekiliyor. Artuklu Üniversitesi'nden Cuma Çiçek PKK'nın "dağ"," mezar", "cezaevi" ve "sürgün" metaforları üzerinden politik bir Kürt kimliği sayede

yarattığını ve bu sayede "direniş" söylemini sürekli yenileyebildiğini söylüyor. Bu sosyolojik oluşumun önüne geçilebilmesi için devletin güvenlik konsepti dar askeri anlamdan çok, geniş anlamda toplumsal ve psikolojik olarak tekrar düşünülmesi gerektiği vurgulanıyor.

6. ŞEHİR ÇATIŞMALARI, DUYGUSAL KOPUŞ MESELESİ VE KÜRT SOSYOLOJİSİ

• Örgüt şehir yapılanmalarının yanıltıcı istihbaratları doğrultusunda çatışmaları şehir merkezlerine taşıdı. IŞİD'in Kobani kuşatmasına karşı mobilize olan halkın coşkusu PKK tarafından yanlış okundu.

• Örgütün ayaklanma çağrılarına halkın destek vermediği doğrudur. Fakat gelecekte de vermeyeceği anlamına gelmiyor. Bugün evlerini terk etmek zorunda olan yeni jenerasyonun ileri de ne yöne evirileceğini zaman gösterecektir.

• Çatışmalar ve şiddetin uzaması devletin aleyhine olur. Mağdur olan kitlelerin savaşı kimin başlattığını değil halkın yaralarını kimin sarmadığını hatırlayacak ve iyileştirme gecikirse devlet psikolojik üstünlüğünü kaybedecektir.

• PKK şiddeti Beyaz Kürt-Kara Kürt ayrımına sebep oluyor. Orta-üst sınıf Kürtler daha liberal zeminde, şiddete daha mesafeli, yüzler Batı'ya daha dönük.

• Fakat sınıfsal ve ideolojik farklılıklara rağmen ortak bir Kürt kimliği konsolide olmuş durumda ve benzer talepler mevcut. Örneğin eşit vatandaşlık ve statü gibi.

Yukarıda belirtilen maddeler 3 aylık süre içerisinde bölgeye yapılan ziyaretlerde farklı kesimler tarafından ortaya koyulan genel görüşler olarak özetlenebilir.

Diyarbakır

Bölge halkının hem PKK'nın hendek siyasetini hem de çatışmaları şehir merkezlerine taşımasını tasvip etmediği yapılan çoğu görüşmelerde dile getirildi. PKK'nın bu mesajı aldığı da söylenebilir. Kandil'den yapılan bazı açıklamalar da buna işaret etmektedir. Bununla ilgili olarak Al-Monitor'de Mahmut Bozarslan'ın kaleme aldığı haberde örgütün yerel kaynaklarından aldığı bazı istihbarat bilgilerinin halkın ayaklanmaya-başkaldırmaya (Kürtçe 'Serhildan' deniliyor) hazır olduğu ve bu istihbaratların örgütü yanılttığı konuşuluyor.[31]

[31]PKK şehirlere nasıl geldi?¨29 Mart, 2016. Al-Monitor: http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2016/03/turkey-why-pkk-carry-clashes-cities.html#

Neticede Nusaybin, Yüksekova gibi ilçelerde şehir çatışmaları yer yer devam etse de Diyarbakır'da bundan vazgeçilmiş gibi görünüyor. Şehir çatışmaları yerine daha çok askeri hedeflere yönelik saldırı stratejisi benimsenmişe benziyor. Yakın zamanda polis servis araçlarına ve jandarma karakollarına yapılan saldırılar buna işaret ediyor. Bu bağlamda DİTAM Başkanı Mehmet Kaya savaşın biraz daha rasyonelleştiğini ve az da olsa bir yumuşama olduğunu belirtti.

Bu noktada bölge siyaseti üzerine yaklaşık 20 yıldır yerinde gözlemler yapan Dicle Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanı Prof. Rüstem Erkan bugün ortaya çıkan tablonun sosyolojik etkilerini orta ve uzun vadede görüleceğine işaret etti. 1990'lı yıllarda köylerden zorla göç ettirilen insanların örgütün sempatizan kitlesinin oluşmasında ve Kürt kimliğinin aşırı politikleşmesinde etkili olduğunu dile getiren Erkan, bugünkü çatışmalarda şehirlerde evlerini terk etmek zorunda olan kitlelerin nasıl bir yöne evrileceklerini zaman içerisinde göreceğimize dikkat çekti. NTV Diyarbakır temsilcisi ve gazeteci Nizamettin Kaplan çatışmalar uzadıkça örgütün tabanının da büyüyebileceğine işaret etti. Her ölen örgüt üyesi ailesinin örgüte yakınlaşacağı ve her ölen asker ailesinin de bölgeden soğuyacağını söyleyen Kaplan, duygusal kopuş tehlikesine dikkat edilmesi gerektiğini söyledi.

Fotoğraf 7: 6 Nisan, 2016. Sur'da biten çatışmalardan sonra sokağa çıkma yasağı kısmen kaldırılmıştı. Çarşı normalleşmeye çalışıyordu.

Bu noktada bölgedeki çatışmalar Kürtler içinde de belli fikir/yaklaşım farklılıklarına sebebiyet vermektedir. Bu noktada belki de iki Diyarbakır'dan söz edilebilir. Birincisi eski Diyarbakır diyebileceğimiz Sur, Bağlar, Yenişehir, Ofis, Şehitlik gibi semtlerden oluşmaktadır. Bu semtlerde hem Diyarbakır'ın tarihsel dokusu hem de daha geleneksel yaşam pratikleri gözlemlenebiliyor. İkincisi yeni Diyarbakır diyebileceğimiz Diclekent ve 75. Yol gibi semtlerdir. Bu eski-yeni Diyarbakır ekseninde bir nevi "Beyaz Kürt - Kara Kürt" ayrımı da oluşmuştur. Eski semtlerde yoksul ve orta sınıf vatandaş iç içeyken, yeni semtlerde orta-sınıf ve ekonomik refah düzeyi daha yüksek haneler ağırlıktadır. Bu orta-sınıflaşan Kürtler (bazılarının beyaz Kürt diye nitelendirdiği), Mazlum-der Diyarbakır Başkanı Ali İhsan Gültekin'e göre daha liberal ve ılımlı zemindeler. Şiddete genel olarak karşı bu kesim. Yüzleri daha çok Batı'ya dönüktür. Örneğin PKK'nın ideolojik yapısı şehirde hızla gelişen tüketim kültürü ile örtüşmediği için AVM'ler simgesel olarak radikal Kürt gençlerinin hedefi haline gelebilmektedir. Bu nedenle YDG-H'lı gençlerin Ceylan diye adlandırılan büyük bir AVM'ye ses bombası atması bu sebebe bağlanmaktadır. Tabii bu noktada alt sınıf/potansiyel radikal Kürt ve orta sınıf/liberal Kürt ayrımı bu iki kategorinin siyasi ve ekonomik taleplerinin birbirinden farklı olduğu anlamına gelmediği vurgulanmalıdır. Örneğin, DİSA Koordinatörü Murad Akıncılar ile yaptığım söyleşide, Kürtlerdeki sınıfsal farklılıklar bir takım ortak taleplerin olmadığı anlamına gelmediğini belirtti. Bu nedenledir ki muhafazakâr, liberal, yoksul, orta-sınıf, radikal diye adlandırılabilecek farklı Kürt kesimlerin son seçimlerde HDP'ye önemli ölçüde destek verdiğine dikkat çekildi. 7 Haziran seçimlerinde HDP Diyarbakır'da %80'e yakın oy alırken, bu rakam 1 Kasım'da %72'lere düşmüştü. AKP ise 7 Haziran'da Diyarbakır'da %14 oy alırken, 1 Kasım'da bu rakam yaklaşık %21 civarına yaklaşmıştı. AKP'nin 2014 yerel seçimlerinde aldığı oyun %35 civarında olduğunu da unutmamak gerekiyor.

Fotoğraf 8: 6 Nisan, 2016. Sur'da ki tahribattan bir kare.

Şanlıurfa-Suruç

Suruç'ta yapılan görüşmelerden bir tanesi de bağımsız Kürdistan fikrini savunan Partiye Kürdistani (PAKURD) partisinin başkanı İbrahim Halil Baran'dı. Kendilerini sivil ve şeffaf bir kadro hareketi olarak nitelendiren İbrahim Halil Baran, coğrafi temelli olarak Kürdistan'ın fiziki ve yasal sınırları olmasının gerektiğini savunmaktadır. Bölgede bağımsız Kürdistan fikrinin zayıf olduğunu, PKK'nın bağımsızlık fikrinden 1999'dan sonra vazgeçtiğini dile getiren Baran, Kürt sorunundan bağımsız olarak PKK'nın bir iktidar mücadelesi içinde olduğunu belirtmektedir. Son şehir çatışmalarında, PKK'nın hem Barzani hem de Hüda-Par çizgisine yakın mahallelere giremediğini ve bu yüzden PKK'nın bir halk hareketi olarak sayılamayacağını vurguladı. Ayrıca son çatışmalarda PKK'nın yeterince militan topladığını fakat hitap ettiği toplumunu kaybettiğini belirtti. Ayrıca İbrahim Halil Baran devlet kalekollarının inşası ile birlikte PKK'nın kırsalda da bir kazanım elde etmesinin epey zorlaşacağı fikrinde. İbrahim Halil Baran bugün PKK'nın amacının Türkiye'yi 27-28 bölgeye ayırarak yeniden dizayn etmeyi hedeflemekte olduğunu söylüyor. Son şehir çatışmalarında yaklaşık 1.5 milyon insanın zarar gördüğünü söyleyen Baran, PKK'ya da yaklaşık olarak 2000 kişinin katıldığını iddia ediyor. Bir nevi PKK savaşarak insan topluyor. Fakat son olayların PKK'yı askeri olarak, HDP'yi de siyasal olarak zayıflattığı fikrinde.

Mardin

Son 10 ayda yaşanan çatışmaların tablosu Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi Öğretim Görevlisi Cuma Çiçek'e göre "berbat bir tablo". Çicek'e göre son çatışmalarla birlikte Türkiye'de sivil ve siyasal alanlar daraldı ve gri alanlar bitti. Mardin Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı ve Organize Sanayi Bölgesi Başkan Vekili Nasır Duyan'a göre bugünkü şiddet ve yıkım 1990'lı yıllara kıyasla çok daha fazla.

Bugünkü durumun 1990'lı yıllar kadar kötü olmadığını dile getirenler de var. Örneğin Mardin MÜSİAD, Baro, USTAD, Anadolu Ajansı temsilcileri bugün devletin PKK'lı ve sivil ayrımında özellikle titiz davrandığını dile getiriyorlar. Fakat bazı güvenlik güçlerinin siyasal-milliyetçi hareketleri ve davranışlarından (duvar yazıları, mehter marşları ile operasyon yapılması vs.) tüm bölge insanının rencide olduğu söyleniyor. Bunun yanı sıra Kürt meselesinde önemli psikolojik eşiklerin aşıldığını vurguluyorlar. Bu noktada eksikliklerin olduğu, anayasal düzenlemelerin yapılması gerektiği ve demokrasi/demokratikleşmeden uzaklaşılmaması gerektiği vurgulanıyor. Devletin PKK ile mücadelesinin, demokratikleşme önünde engel olmaması gerektiği sıkça vurgulanıyor.

7. IRAK KÜRDİSTAN'INDAN PKK-ANKARA ÇATIŞMASINA BAKIŞ

• Ankara-PKK arasında yeniden başlayan çatışmalar Irak Kürdistan'ınını hem siyasal hem de ekonomik olarak negatif etkiliyor.

• Türkiye'de başlayan şiddetli çatışmalar ve Kürt bölgelerinin içinde bulunduğu vahim durum Iraklı Kürtleri hem duygusal olarak hem de kendi iç siyasi tartışmalarını bakımından etkiliyor.

• Barzani'ye Türkiye Kürtlerinin refahı ve huzuru için inisiyatif alması konusunda kamuoyu baskısı görülebiliyor.

• PKK ile Barzani arasında gerginlik ve güç çekişmesi olmasına rağmen, bugünkü durum Barzani'nin Ankara'nın yakın müttefiki olma isteği ile Kürtlerin lideri olma iddiası arasında çelişki yaratabiliyor.

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY)'nin bugün içinde olduğu iki ana sorun bulunmaktadır. Birincisi ekonomik kriz, ikincisi ise Erbil ve Süleymaniye'nin tarihsel ayrışmalarının bugün siyasi krizlere gebe olmasıdır. Süleymaniye'deki KYB ve Goran hareketi PKK'ya daha ılımlı durmaktadırlar. Bu yakınlığın ideolojik sebepten çok KDP ve Barzani'nin IKBY üzerindeki etkin gücünü kırmaya yönelik olduğu tartışılıyor.

Nitekim yakın zamanda Talabani öncülüğünde ki KYB ve Goran Hareketi ortak antlaşma imzaladılar ve birlikte hareket etme konusunda fikir bildirdiler.[32] Örneğin KDP (Barzani) ve KYB (Talabani) arasında kökten bir siyasi farklılık bulunmamasına rağmen ve aslında KYB'nin dünya görüşünün PKK'dan farklı olmasına rağmen, bölgedeki güç dengeleri açısından KYB ve Goran Hareketi PKK'ya daha ılımlı yaklaşabiliyorlar. Bu sebeple PKK'nın Süleymaniye bölgesinde daha fazla sempatizan kitlesi olduğu söyleniyor. Öte yandan Erbil'de PKK çizgisi marjinal bir durumda.

Bölgesel Güç Dinamikleri ve Erbil-Ankara Hattı

IKBY'de Barzani'nin Ankara'ya ve Süleymaniye'de KYB'nin ise Tahran'a daha yakın ilişkiler içinde olduğu biliniyor. Barzani'nin Türkiye ile yakınlığı, yapılan bazı antlaşmalar (özellikle petrol satışları ile ilgili) IKBY muhalefeti tarafından eleştiriliyor ve Barzani'nin daha fazla şeffaf olması talep ediliyor. KDP kanadında ise "Ankara'nın güvenliği Erbil'den başlar" yaklaşımının Erbil ve Ankara'nın hem stratejik hem de tarihsel kardeşliğini vurguladığını fakat bu algının son zamanlarda zayıfladığını dile getiriyorlar. Özellikle IŞİD 2014'te Kürt bölgelerine saldırıya geçtiğinde Ankara'nın Erbil'e destek vereceği görüşünün hakim olduğu söylenmektedir. Ankara Erbil'e yardım konusunda geç ve pasif davrandığı için Erbil-Ankara ilişkileri biraz soğumuş durumda olduğu aktarılıyor. Yine de IKBY'nin Tahran ve Ankara'dan başka ekonomik ortaklık kurabileceği ve güvenlik hattı oluşturabileceği başka bir seçenek yok.

[32]Kuzey Irak'ta KYB-Goran Antlaşması¨ 17 Mayıs, 2016. Al Jazeera Türk: http://www.aljazeera.com.tr/haber/kuzey-irakta-kyb-goran-anlasmasi

Fotoğraf 9: 19 Nisan, 2016. Erbil'de Kürdistan Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü (Institute for Research and Development-Kurdistan) yetkilileriyle yapılan yuvarlak masa toplantısı sonrası.

Ankara-Erbil ilişkilerinin güven olarak zayıflamasını KYB ve Goran hareketi Barzani'ye karşı koz olarak kullanırken, PKK-Türkiye arasında yeniden başlayan çatışmalı süreçte Barzani'nin siyasal olarak elini biraz zayıflatmış olduğu söylenebilir. IKBY'de bazı kamuoyu çevreleri bölgedeki diğer Kürtler konusunda da Barzani'nin inisiyatif alması gerektiğini belirtmektedirler. Örneğin, Barzani'nin Türkiye'de ki çatışmaların sona ermesi için girişimlerde bulunması gibi talepler dile getiriliyor.

Daha önce de belirtildiği gibi Ortadoğu'daki Kürt dünyası içerisine baktığımızda iki ana çizgi bulunmaktadır. Birincisi Barzani'nin başını çektiği paradigmadır. Bu paradigma daha sağ çizgide bulunan, muhafazakar ve milliyetçi bir çizgidir. Buna göre Kürtlerin kurtuluşu bağımsız bir Kürdistan kurmaktan geçmektedir. Tabii Barzani'nin Kürdistan'dan kastı sadece Irak'ın Kuzey'inde ki bölgeyi kapsamaktadır. Diğer bir deyişle bu paradigma İran, Türkiye ve Suriye'de ki Kürtlerin kendilerine özgü dinamikleri olduğu ve her bölgenin sorunlarının barışçıl ve diyalog yolu ile çözülmesini savunmaktadır. Barzani ne Türkiye'nin ne de Suriye'nin Kürt meselesi konusunda iç işlerine karışmaktan uzak durmaya çalışıyor görünse de PKK'nın bölgedeki etkisini dengelemek için siyaset yürüttüğü söylenebilir. Örneğin, Barzani, PYD dışında bir çizgi olan Suriye'deki Kürt Ulusal Konseyi'ne destek vermişti. Barzani çizgisinin karşısında ise PKK ve Öcalan paradigması yer almaktadır. Bu çizgi daha radikal sol ve ulus-devlet eleştirisi üzerinden kendini tanımlıyor. Sovyet tarzı bir organizasyon ve ideolojik yapıya sahip olan bu çizginin Barzani ile uyuşması zor bir ihtimaldir. KDP'lilere göre PKK Kürtlerin gerçekliklerine, ihtiyaç ve taleplerine hitap etmemektedir. Bugün Kuzey Irak'ın Sincar bölgesinde konuşlanmıştır. PKK ile Barzani'nin Peşmerge birlikleri arasında her an çıkabilecek bir çatışma da söz konusudur. Bu sebeple IŞİD tehlikesi ortadan kalkınca PKK ile KDP arasında bir gerginlik yaşanabileceği de dile getiriliyor.

IKBY'nin en büyük medya organı Rudaw ile yapılan görüşmede PKK'nın bölgede etkinliğini artırmaya yönelik adımları olduğu ve önümüzdeki seçimlerde parlamentoya bağımsız adaylar ile girebileceği de belirtildi. Nitekim PKK çizgisine yakın bir siyasal parti olan Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi (PÇDK) Irak Kürdistan'ında siyaset yürütmektedir. KDP'liler ise PKK'nın özellikle Erbil'de taban bulmasının çok zor olduğunu belirtmektedir.

Bu ilişkiler çerçevesinde bölgesel güçlerin Kürt aktörlerle ilişkileri daha iyi anlaşılabilir. Örneğin, KDP'nin elini zayıflatmak için Tahran ve Bağdat'ın PKK ile yakınlaşma ihtimali bulunurken, PKK'yı marjinalleştirmek için KDP ve Ankara arasında yakınlığın stratejik bir gereklilik olduğu vurgulanabiliyor.

Bölgeselleşen PKK ve Türkiye'nin Jeopolitik Dezavantajları/Avantajları
Çözüm sürecinin bozulması ve çatışmaların şehirler ve kırsal olmak üzere şiddetli bir biçimde başlaması sonucu Türkiye askeri stratejilerini çok yoğun bir biçimde devreye soktu. Hem PKK'nın şehir savaşlarına bölge halkının destek vermekten uzak durması hem de Türkiye'nin yoğun askeri operasyonları sonucu PKK Türkiye'nin güneydoğusunda ciddi bir zayiat vermiş gibi görünüyor. Şehir merkezlerinde Kobani tarzı çatışmalar azalırken, PKK daha asimetrik tekniklerle (yola mayın döşeme, evlere patlayıcı madde yerleştirme gibi) orduya karşı bir üstünlük kazanmaya çalışmaktadır. Tabii Türkiye'nin bu kadar yoğun bir askeri hareketlilikle PKK'nın üzerine gitmesi, PKK'nın askeri olarak bir kazanımdan çok uzakta olduğunu gösteriyor. Fakat bu noktada belki de Türkiye'nin en büyük dezavantajı komşu ülkelerdeki istikrarsızlık, otorite boşlukları ve PKK'nın bu boşlukları kullanarak bölgedeki alan hâkimiyetini genişletme girişimleridir. Bunun en bariz örneğini Suriye'de görülmektedir.

Başka bir deyişle, Türkiye Güneydoğu'da askeri olarak elini güçlendirme iradesini ortaya koydu fakat PKK'nın hem Kuzey Irak hem de Kuzey Suriye'ye kanalize olması ve oralarda da örgütlenmesi, Türkiye'nin kendi sınırları içindeki kazanımlarını boşa çıkartabilir. Özellikle Amerika'nın önderliğindeki uluslararası koalisyonun önceliği IŞİD ile mücadele olduğundan, Ankara'nın PKK ile mücadelesine uluslararası konjektörde öncelik verilmiyor. Hatta PKK ile Ankara arasındaki çatışmaların IŞİD ile mücadeleyi olumsuz etkilediği ve çatışmasızlık sürecine geri dönülmesi konusunda girişimler bulunmaktadır. Bu girişimler hem PKK'ya silahları susturma çağrısı yaparken, hem de Ankara'ya normalleşme telkininde bulunuyor. Bu noktada Barzani'nin üzerinde ciddi bir baskı oluşmuş durumda.

Çünkü Barzani Türkiye-PKK çatışmalarına müdahale edemedikçe, Ortadoğu'da Kürtlerin lideri olma vasfı ve iddiasından uzaklaşmaktadır.
Türkiye'nin Kürt dünyası açısından avantajlarından da bahsetmek gerekmektedir. Öncelikle IKBY'de ciddi bir Türkiye etkisi vardır. Bu etki hem ekonomik hem de siyasi olarak gözlemlenebiliyor. Örneğin IKBY'de birçok Türkiyeli işadamı faaliyet gösterirken, Iraklı Kürtlerin yüzü de Türkiye başta olmak üzere Batı'ya çevrilmiş durumdadır. Özellikle genç Iraklı Kürt nüfusun referans noktası ne Bağdat ne de Tahran'dır. İstanbul ve Avrupa Iraklı Kürtler için daha cazip referans noktaları gözükmektedir. Hem gelişen tüketim kültürü, hem Arap etkisinden uzaklaşma çabası, hem de Avrupa'ya bir kapı olması bakımından Türkiye ile iyi ilişkiler Iraklı Kürtler için büyük bir öneme sahip gözükmektedir. Özellikle Erbil'in muhtemel bir bağımsız Kürdistan ilanında, Ankara'nın buna çok mesafeli durmayacağı fikri insanları Türkiye'ye daha yakınlaştırabiliyor.

Türkiye'nin bir diğer avantajı da Türk-Kürt kimlikleri arasındaki makasın Kürt-Arap kimliği arasındaki makastan çok daha dar olmasıdır. Irak Kürtleri özellikle Saddam rejimi dönemindeki soykırımsal politikalardan dolayı Bağdat'a yakınlık duyma durumları çok zayıftır. Salahaddin Üniversitesi'nden Barzan Jawher'e göre Kürtler için Iraklılık sadece kâğıt üzerinde olan bir durumdur. Bunun dışında çoğu Kürt kendini Bağdat'a bağlı veya Irak vatandaşı olarak hissetmemektedir. Bağdat'ta yaşayan ciddi bir Kürt nüfusta yok tabii ki. Fakat Türkiye'ye baktığımızda hem Kürtler arasında Türkiye vatandaşı olma bilinci yüksek hem de Kürtlerin Türkiye'nin çeşitli bölgelerine dağılmış olduğu düşünüldüğünde içinde bulundukları toplumla entegre olmaları gözlenebilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka deyişle Türkiye Kürtleri çok daha fazla entegre durumdadırlar.

8. SONUÇ

• Çözüm süreci zamanındaki çatışmasızlık durumu bölge halkı tarafından özlemle anılıyor. Meselenin şiddetten arındırılması ve çatışmasızlık durumu sorunun çözümünde ağırlık bir yere sahiptir.

• PKK'nın hendek siyaseti ve çatışmaları şehir merkezlerine taşıması bölge insanının çoğu tarafından onaylanmamıştır. Fakat Ankara'nın sokağa çıkma yasakları da dâhil olmak üzere takındığı sert tutum da bölge insanı tarafından ciddi şekilde eleştirilmektedir. Hendek girişimlerine karşı daha yumuşak metotlar devreye sokulabilirdi tarzında görüşler sıklıkla dile getiriliyor.

• Bazı güvenlik görevlilerinin siyasal-milliyetçi hal ve hareketleri bölge insanının onurunu ciddi şekilde kırmaktadır.

• Bölge insanının çoğu askeri politikalar ile ne PKK'nın ne de devletin uzun vadede ciddi bir zafer kazanacağına inanmamaktadır.

• Bölgedeki şiddet ortamı hem Kürtlerin kendi içinde sınıfsal ve politik olarak kutuplaşmasına sebebiyet verirken hem de Batı ile Doğu arasındaki duygusal kopuşa zemin hazırlama potansiyeline sahiptir.

• Bölge insanının önemli bir bölümünün eşit vatandaşlık, özgürlüklerin genişletilmesi, anayasal güvencelerin sağlanması gibi talepleri bulunmaktadır. Bağımsızlık fikrinin bölgede çok zemini yok.

• Bölge insanının çoğu çatışmasızlık sürecine geri dönülmesi ve taraflar arasında diyalog ve iletişim kanallarının tekrardan açılmasından yanadır.

• Yeni ve daha güçlü temelleri olan bir çözüm süreci talebi sıklıkla dile getirilmektedir. Şeffaflık, daha geniş kitlelerin katılımı ve TBMM'nin aktif rol üstlenmesi karşılıklı güvenin tesis edilmesinde etkili olacağı söylenmektedir.

• Demokrasiden uzaklaşılması ve Suriye sorununun devam etmesi halinde çatışmaların bitmeyeceği düşünülmektedir.

• IŞİD'in varlığı birbirinden farklı ülkelerde yaşayan Kürtleri siyasal ve fikirsel düzlemde bir araya getirdiği bir Kürt dünyası yaratmış durumdadır.

Çözüm sürecinde bölgedeki günlük yaşamın ilk defa normalleştiği herkes tarafından dile getirilmektedir. Mardin, Şanlıurfa ve Diyarbakır'daki izlenimler bu yöndedir. Bu noktada yapılan yanlışlardan ders çıkarılarak yeni bir sürecin başlaması gerektiği vurgulanmaktadır. Örneğin, DHA Diyarbakır temsilcisi Ferit Aslan yeni bir süreçte sadece ana akım Kürt hareketi değil (PKK, HDP) bölgedeki diğer aktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda çözümün siyasal iktidarlar ile değil devlet ile yapılması gerekliliği belirtilmektedir. Özellikle TBMM'nin aktif olarak yeni bir süreci izlemesi gerektiği konusunda talepler vardır. Bir önceki çözüm sürecinde tesis edilemeyen karşılıklı güvensizlik, şehirlerde silahlanma, şeffaflıktan uzak olunması gibi problemlerin tekrarlanmaması için izleme komitesi önerisi de sık sık dile getirilmektedir. Eski DEP milletvekili Sedat Yurttaş bölgenin tarihini ve sosyolojisini bilen ve uzmanlardan oluşan bir izleme komitesinden bahsederken, Prof. Rüstem Erkan ise yabancıların bu işe müdahil olmamasından yana. Dışarıdan bir grubun yeni bir çözüm sürecine müdahil olmasının daha büyük problemler yaratabileceğini dile getiren Rüstem Erkan, bu noktada TBMM'nin ana rol oynaması gerektiğini vurgulamıştır. PKK'nın çözüm sürecinde bölgede tek başına iktidar olduğunu ve bu sebeple güç zehirlenmesi yaşadığını dile getiren Nizamettin Kaplan ise ne PKK ne de HDP'nin tek muhatap alınması ne de tam olarak dışlanmasının sağlıklı olmayacağı görüşündedir.

Güvenlik analisti Nihat Ali Özcan ile yapılan görüşmede PKK sorunu ile ilgili 3 yoldan bahsetmiştir. Birincisi, PKK'yı sert güvenlik politikaları ile bastırmak; ki bu seçeneğin hem ekonomik hem de psikolojik olarak büyük maliyetleri vardır. Ayrıca güvenlik politikaları ile bugüne kadar ciddi kazanımlar elde edilmedi. İkincisi, bölünme/ayrılmadır. Bu seçenek sınırların yeniden çizilmesi ve kangren olmuş bölgelerin elden çıkarılması anlamına gelmektedir. Üçüncü seçenek ise egemenliği paylaşmaktır. Bu seçenek için federasyon tarzı siyasal sistem tartışması yapılabilir. Bu noktada devlet egemenlik paylaşımından önce örgütün taleplerini minimuma indirerek zararını azaltabilir diyor Nihat Ali Özcan. Bu noktada Şaban Kardaş toprak bütünlüğü ve üniter devlet yapısının Ankara'nın siyaset üstü devlet politikası olduğunu vurguluyor.

Sonuç olarak, bugün ana akım Kürt hareketinde ayrılık, özerklik, demokratikleşme isteyenler bulunmaktadır. Fakat ayrılıkçı çizgi çok zayıf ve marjinaldir. Bölgede çoğu kişi (AKP'li, HDP'li ve diğerleri) bu tür konuların konuşulabileceğini, tartışabileceğini dile getiriyor ama silahların gölgesinde bu konuların konuşulmasının zor olduğu vurgulanmaktadır. PKK'nın silahlı yol ile taleplerde bulunmasının bir fayda sağlamayacağı gibi devletin de temel insan haklarını ve demokrasiyi pazarlık konusu etmemesi gerektiği çoğu kez dile getirilmektedir. Devletin güvenliği tesis etmekle yükümlü olduğu fakat taraf gözetmeksizin her ölen insanın coğrafyanın kanayan yarasına yeni yaralar eklediği fikri çok yaygındır. Bu bağlamda yeni metot ve aktörlerle çözüm sürecine ve "analar ağlamasın" paradigmasına geri dönülmesi bölgede ki genel temennilerin başında gelmektedir.

Bugün Ortadoğu'da Arap dünyası gibi bir Kürt dünyasından da bahsetmek mümkündür. Psikolojik ve duygusal anlamda Erbil, Diyarbakır, Kobani, Süleymaniye birbirine ekonomik olarak bağımlı ve fikirsel olarak da etkileşim halindedir. Tabii bu etkileşimden homojen bir Kürt uluslaşması veya sınırlar ötesi bir Kürt birliği çıkması bugün için çok zor gözükmektedir. Bunun tarihsel, ideolojik ve dilsel sebepleri bulunuyor. Ayrıca Tahran, Bağdat ve Ankara ekseninde bu Kürt dünyasının hem iç dünyası hem de dış ilişkileri şekillenmektedir. Farklı Kürt grupların kendi içinde ki güç mücadeleleri Tahran, Bağdat ve Ankara arasında ki ilişkileri belirleme de etkin olurken, bölgesel konjonktüre göre hem farklı Kürt gruplar kendi arasında hem de çevrelerindeki başkentler ile stratejik ilişkiler içerisine girebilmektedir. Ankara'nın hem kendi Kürtleri hem de bölge Kürtleri konusunda alacağı tavır ve siyaset uzun vadede Ankara'nın halen oluşma sürecinde olan bu Kürt dünyasındaki yerini belirleyecektir.

EK 1: Yapılan Seyahatler

- Diyarbakır (22-26 Şubat, 2016)
- Şanlıurfa (Merkez, Suruç-Kobani sınırı)- (7-11 Mart, 2016)
- Mardin (Merkez, Kızıltepe)- (21-25 Mart, 2016)
- Ankara-Diyarbakır (Sur)- (4-8 Nisan, 2016)
- Erbil, Kuzey Irak (18-23 Nisan, 2016)

EK2: Yapılan Görüşmeler

Diyarbakır:

• HAK-PAR (Hak ve Özgürlükler Partisi) Diyarbakır İl Başkanı Vasıf Kahraman ve beraberinde ki heyet
• Mazlumder Diyarbakır Başkanı Ali İhsan Gültekin
• Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Koordinatörü (DİSA) Murad Akıncılar
• Sarmaşık Yoksullukla Mücadele ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği Başkanı Mehmet Şerif Camcı
• İsmini Vermek İstemeyen yerel bir gazeteci
• İsmini Vermek İstemeyen haber ajansı temsilcisi
• Diyarbakır Ticaret Odası Başkanı Ahmet Sayar
• Diyarbakır Baro Yönetim Kurulu Üyesi Welat Alan
• 25. Dönem HDP Diyarbakır Milletvekili Edip Berk
• 19. Dönem DEP Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurttaş
• Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi (DİTAM) Başkanı Mehmet Kaya
• Dicle Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanı Prof. Rüstem Erkan
• NTV Diyarbakır Temsilcisi Nizamettin Kaplan
• İsmini vermek istemeyen bir kaymakam
• DHA Diyarbakır Temsilcisi Ferit Aslan
• Demokratik Bölgeler Partisi, Ramazan Tunç
• Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Araştırma Görevlisi Vedat Koçal
• Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileriyle Söyleşi
• Yerel halktan insanlarla yapılan serbest görüşmeler

Mardin

• Mardin Valisi Ömer Faruk Koçak
• Mardin Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Mehmet Ali Tutaşı
• Mardin Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreteri Çetin Sasa
• Artuklu Üniversitesi Genel Sekreteri Şahin Arpağ
• Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, Yrd. Doç. Cuma Çiçek
• Dicle Kalkınma Ajansı (DiKA) Başkanı Yılmaz Altındağ
• Mardin Barosu Başkanı Çelebi Araz
• Mardin MÜSİAD Başkanı Nurettin Kasap
• Mardin Anadolu Ajansı Temsilcisi Halil İbrahim Sincar
• Mardin MAZLUMDER Başkanı Avukat Seyfettin Baysal
• Uluslararası Stratejik Tahlil ve Araştırmalar Merkezi(USTAD) Başkanı Ahmet Akgül
• Hüda-Par Mardin İl Başkan Yardımcısı Mehmet Arasan
• Mardin Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı Nasır Duyan

• Yerel halktan insanlarla yapılan serbest görüşmeler

Şanlıurfa

• Şanlıurfa Barosu Başkanı Hikmet Delebe
• Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Sabri Ertekin
• AK Parti Şanlıurfa İl Başkan Yardımcısı Ahmet Başak
• Eğitim-Sen Şanlıurfa Şube Başkanı Mehmet Kutlu
• Anadolu Ajansı Şanlıurfa Merkez ve Ceylanpınar Temsilcileri
• CHP Şanlıurfa Kadın Kolları Başkanı Ayşe Taniska
• Eski Baro Başkanı Ali Fuat Bucak
• Partiya Kürdistani (PAKURD) Genel Başkanı İbrahim Halil Baran
• Suruç Belediye Başkanı Hacı Halil Akbaş
• İsmini vermek istemeyen iş dünyası temsilcisi
• Şanlıurfa Ziraat Odası Meclis Başkanı Ali Kaya
• HDP Şanlıurfa Eş Başkanı Rıdvan Yavuz
• Harran Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Doç Dr. Mithat Arman Karasu
• Araştırmacı-Yazar, Sakarya Üniversitesi Siyaset Bilimi Doktora Adayı Bekir Halhalli
• Yerel Halktan Vatandaşlarla Yapılan Serbest Görüşmeler

Erbil

• Barzan Jawher, Siyaset Bilimi Ögretim Görevlisi, Salahaddin Üniversitesi
• Institute for Research and Development- Kurdistan (Sero Qadir, Narin Akrawi, Abdulhekim Hasro, Houssein Kordnajad)
• Vager Sadullah, Gazeteci
• Dr. Emel Elif Tuğdar, Siyaset Bilimi, University of Kurdistan
• Dr. Anwar Anaid, Siyaset Bilimi, University of Kurdistan
• Karzan Gerdi, Goran Hareketi, Erbil Bölgesi Seçim Temsilcisi
• Mohammed Salih, Gazeteci
• Hemin Lihony, Dijital Medya Başkanı, Rudaw
• Dr. Salih Azad, Siyaset Bilimi Ögretim Üyesi, Salahaddin Üniversitesi
• Yerel halktan vatandaşlarla yapılan serbest görüşmeler

Ankara

• Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Başkanı Şaban Kardaş
• Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Güvenlik Analisti Nihat Ali Özcan

www.ieu.edu.tr